

Prédikációszerzési gyakorlat a XVIII. században
– néhány jegyzet tükrében

Verseghy Ferenc (1757–1822) magyar költő, polihisztor, műfordító, irodalomszervező, nyelvész, énekes, hárfás és zeneszerző¹ – és nem mellesleg élete korai szakaszában pálos szerzetes esetében olyan szerencsés helyzetben van a kutatás, hogy prédikációszerzéssel kapcsolatos szövegalkotási gyakorlatát illetően számos forrás áll rendelkezésünkre. Kéziratos hagyatéka nyomán jól meghatározó ugyanis, hogy milyen retorikai iskola hatott rá ifjúkorában és saját, 1820-ban publikált írásából² azt is megtudhatjuk, kik befolyásolták a szövegalkotás terén és milyen írói gyakorlattal élt ennek hatására.

Verseghy és a „jezsuita szövegalkotás”

Annak ellenére, hogy Verseghy a pálos rendbe lépett, a jezsuita retorika jelentős mértékben hatott munkásságára. A később igen népszerű hitszónok ugyanis jezsuita gimnázium poétikai és retorikai osztályát 1769 és 1771 között végezte Egerben.³ Itteni tanulmányairól nincs közvetlen információnk, de az bizonyos, hogy hatással volt rá a jezsuiták szövegalkotási gyakorlata. Ebben az időben ugyanis már nemcsak az e tekintetben alapműnek számító, oktatási segédletként is használt Jeremias Drexel-féle *Aurifodina*⁴ állt rendelkezésre, hanem Kaprinai István hasonló tárgyú retorikai segédkönyve, az *Institutio*⁵ is.

Ez utóbbi mű éppen Kaprinai egri tartózkodása idején jelent meg először, két kötetben, második kiadása pedig a Verseghy Egerbe kerülését megelőző

¹ KECSKEMÉTI Gábor (2011), Verseghy Ferenc. In KÖSZEGHY Péter (főszerk.) (2011) *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. XII. Budapest, Balassi. 405–410.

² [VERSEGHY Ferenc] (1820), Barátságos tanácskozások az egyházi magyar ékesenszöllásról, *Egyházi Értekezések és Tudósítások*, 1,2. 174–176.

³ KECSKEMÉTI 2011:405–410.

⁴ Jeremias DREXEL (1638), *Aurifodina*, Coloniae.

⁵ KAPRINAI István (1758, 1760²), *Institutio eloquentiae sacrae generatim. Usui tironum et veterum. ac recentiorum praeceptionibus concinnata*. I–II, Kassa.

évben.⁶ Mindkét elméleti műben részletesen ismertetik a korabeli jegyzetelési gyakorlat, az úgynevezett excerpálás, vagyis jegyzetkészítés folyamatát. Kaprinai művében az eljárást éppúgy a prédikációs szerzés segédeszközeként szerepeltette a szerző, mint a könyvek olvasását, a könyvekből való jegyzetelést, a saját kútfőből történő előzetes jegyzetkészítést, a beszéd prédikálás előtti, előzetes meghallgatását, illetve felmondását, valamint az imitációt. Az excerpálás ismertetésénél Kaprinai jelentős mértékben támaszkodott a Drexel-műre, s ezt hivatkozásaiban többször is kifejezésre juttatta.

A fentiek fényében fényében különösen érdekes megvizsgálni Verseghy 1820-ban keletkezett, elméleti írását a prédikációs szerzésről, melyben a szerző a következőképpen fogalmazott: „itt röviden lerajzolom, a’ mit ifjúságomban, mikor prédikálni kezdtem, a’ könyvekkel magam cselekedtem.”⁷ Láthatóan a jezsuita gyakorlathoz hasonlóan az olvasáshoz kapcsolódott számára a jegyzetkészítés: „Mihelyt tudni illik az olvasás közt eszemet valami különösebben megérdeklente, vagy szívemet érzékenyebben megillette, egy csöppet sem kételkedhettem arról, hogy az ilyen ítélet vagy érzemény azok közé tartozik, mellyek eszem járásával és szívem’ hajlandóságival megegyeznek, és így lassankint characteremet is zsengejéből szerencsésen kifejtik, dajkállyák és önnkintszülő erőre segítik.”⁸

Verseghy írásában az excerpálás első fázisa a megértés, illetve egyfajta értelmi-érzelmi azonosulás: „Elő vettem én ezeket [t. i. a más szerzők által írt könyveket] eggyenkint és olvasgattam olly rendtartással, hogy mihelyt afféle okoskodást, tanítást, periodust, vagy csak mondást találtam is, melly eszemet magára valamivel különösebben figyelmetessé tette, vagy szívemet megérdeklente, meglepte, megillette, ezt azonnal többször és mindaddig olvastam, még eszemet és szívemet egészen el nem foglalta.”⁹

Második munkafázisként került sor a tényleges jegyzetkészítésre: „Majd azután két vagy három árkusonkint öszveakasztott tiszta papírosra azt, a’ mi nekem az olvasás közt illyképen megtetszett, saját módom szerint, saját szavaimmal és kifejezéseimmel, többnyire még változásokkal is, az ékesszenszóllásnak fő regulái szerint Magyarúl felírtam még akkor is, mikor a’ könyv Magyar volt, előre egy szóval feljegyezvén a’ tárgyat, mint Alázattosság, Felebaráti szeretet ‘s a’ t, mellyrül az utána következő műdarabocská értekezett.”¹⁰

Verseghy excerpálásának utolsó fázisa a betűrendes mutató készítése volt: „Allig múlt el fél esztendő, hogy imígy öszveírtt jegyzéseimből egy jó

⁶ KECSKEMÉTI 2011:405.

⁷ [VERSEGHY Ferenc] (1820):174.

⁸ [VERSEGHY Ferenc] (1820):175.

⁹ [VERSEGHY Ferenc] (1820):174–175.

¹⁰ [VERSEGHY Ferenc] (1820):175.

vastag könyv támadt, mellynek leveleit folyó számokkal megkülönböztetem. Az előre tett szavakat azután, mint Alázatosság, Felebaráti szeretetet ‘s a’ t. ama’ leveleknek számaival együtt, mellyekenn állottak, kiírtam, betűrendbe szedtem, ‘s mutató táblácska gyanánt munkámhoz függesztetem.”¹¹

Ennek értelmében a prédikációszerzés első szakasza a források olvasásához illetve az ezekből készített, szó szerinti, különféle terjedelmű feljegyzések készítéséhez vagyis az úgynevezett excerpáláshoz¹² kapcsolódik. (Az ily módon összegyűjtött jegyzetek épültek be később – akár szó szerint is – egy-egy újonnan létrejött prédikációba.) A fenti jegyzések azt igazolják, hogy a jelzett szövegalkotási eljárást Verseghy egész életében követendőnek tartotta (hiszen ifjúkori gyakorlatáról élete végén publikált). A kutatási tapasztalatok pedig azt igazolják, hogy e gyakorlat nemcsak Verseghy hitszónoki tevékenységére voltak hatással.

Ezt a gyakorlatot igazolja az a német nyelvűként számon tartott Verseghy-kézirat is, amelyet az Országos Széchényi Könyvtárban őriznek – és angol, francia, sőt magyar nyelvű részeket is tartalmaz.¹³ Hűen tükrözi a fent leírtakat: láthatóan Verseghy olvasmányainak kivonatolt változatát tartalmazza – a fent leírt rendszer szerint. A dokumentumon jól látszik, hogy a szerző által említett „árkusonkint öszeakasztott tiszta papirosokra” írták őket, számozással is ellátva az egyes oldalakat, s a Verseghy által jelzett betűrendes tárgyszójegyzék sem hiányzik belőle. Erre az OSZK-dokumentumra éppúgy jellemző, amit Hovánszki Mária az MTAK-ban őrzött Verseghy-anyagról közölt: „a különböző irodalmi művekből készült másolatok újrainduló lapszámozása, illetve gyakran a papír másféle típusa is mutatja, hogy az egymáshoz illesztett kötegek eredetileg nem tartoztak egybe.”¹⁴ Ezt a gyakorlatot vélhetően egyaránt befolyásolták a kézirat keletkezésének körülményei (vagyis a későbbiekben bővebben elemzendő börtönviszonyok) és a már vázolt jegyzetelési gyakorlat is.

¹¹ [VERSEGHY Ferenc] (1820), 175.

¹² A kifejezés eredetéről bővebben: Gert UEDING (Hrsg.) (1996), *Historisches Wörterbuch*. III. Tübingen, Niemeyer. 183–185. h. Pragmatikai elemzés: Konrad EHLICH (1981), *Zur Analyse der Textart „Exzerpt“*. In Wolfgang FRIER (Hrsg.) (1981) *Pragmatik, Theorie und Praxis*. Amsterdam, Rodopi. (Amsterdamer Beiträge zur Neueren Germanistik, 13.) 379–402.

¹³ OSZK Oct. Germ. 461.,103.v.

¹⁴ HOVÁNSZKI Mária (2018), A Versegi Ferentz’ munkáiból. 1805. című kéziratcsomó hiteleségéről. In DONCSEZ Etelka, LENGYEL Réka (2018) (szerk.) *In memoriam Verseghy Ferenc 7. Emlékkönyv a Szolnokon 2017. április 3–4-én rendezett tudományos konferencia anyagából*. Szolnok, Verseghy Ferenc Könyvtár és Közművelődési Intézmény. 33–34.

Néhány angol nyelvű jegyzet

A szöveg tartalmát tekintve különösen érdekesek azok az angol nyelvű (német kommentárral ellátott) szövegrészek, amelyek Edward Young munkásságához kapcsolódnak. Így például a szatíraelméletre vonatkozó jegyzetek, valamint az Originalitát „vezérszóval” ellátott idézet is: „Think frequently, think close, read nature, turn / Men’s manners o’er, and half your volumes burn”.¹⁵

A Verseghy-jegyzés egy Pope-tól származó idézettel kezdődik, német fordítással és vezérszóval ellátva: „Men must be taught as if you taught them not; And things unknown propos’d as things forgot.”¹⁶ Majd Young „Mr. Pope-hoz” szóló második episztolájából vett idézetek következnek (többnyire Verseghy német tükörfordításaival), az előbb idézetten túl a következők is (bár nem soronként tördelve):

„Severely weigh your learning, and your wit:
Keep down your pride by what is nobly writ:
No writer, fam’d in your own way, pass o’er;
Much trust example, but reflection more.”¹⁷

„Excuse no fault; though beautiful, ‘twill harm;
One fault shocks more than twenty beauties charm.
Our age demands correctness; Addison
And you this commendable hurt have done.
Now writers find, as once Achilles found,
The whole is mortal, if a part’s unsound.”¹⁸

Mint ismeretes, Verseghy fogsága idején tanult meg angolul.¹⁹ Több irodalomtörténész is megjegyzi, hogy ebben az időben „angol nyelvgyakorlatokat, költeményeket, vígjátékokat másolt le nagy szorgalommal és kitartással”.²⁰ Az eddigi kutatások főleg az Akadémiai Könyvtár anyagát elemezték e tekintetben. Míg azonban Verseghy monográfusa irodalomtörténeti szem-

¹⁵ OSZK Oct. Germ. 461.,103.v.

¹⁶ OSZK Oct. Germ. 461.,103.v.

¹⁷ OSZK Oct. Germ. 461.,103.v.

¹⁸ OSZK Oct. Germ. 461.,103.v.

¹⁹ Császár Elemér (1903), *Verseghy Ferencz élete és művei*. Budapest. 162; HOVÁNSZKI Mária (2018):33.

²⁰ FEST Sándor (1917), *Angol irodalmi hatások hazánkban Széchenyi István fellépéséig*. Budapest. 482.

pontból lényegében értéktelennek ítélte ezeket,²¹ addig Hovánszki Mária felismerte, hogy ezek nyomán „elég jól rekonstruálhatjuk Verseghy ama poétikai-nyelvészeti-esztétikai művelődését, ami a börtönévek után erősen meghatározta írói tevékenységét”.²² Ez utóbbi megállapítást támasztja alá néhány olyan filológiai, illetve eszmetörténeti adat, amelyet Verseghy OSZK-ban őrzött, angol nyelvű jegyzetei tükröznek.

Mindezeket fel is használta későbbi munkáiban: *Rikóti Máttyás* című művében (alcíme: egy nyájas költemény, mellyel a híres magyar versszerzőnek pompás koszorúzása négy sorú ritmusokban előadatik) idézett is Young satírjaiból – angol nyelvű hivatkozásokkal látva el a verset, például a következőképpen:

„mosolygva dalolta Youngból e verseket:
»Te dajkálsz Anglia! bölcs Féleszüeket,
hogy megtöltsd fajjokkal a szomszéd földeket.
Ódd mérgektől Isten! a magyar szíveket!«”²³

A kapcsolódó jegyzetben Verseghy idézi a pontos angol szöveget, annak helyét és a vonatkozó magyar fordítást is: „O fruit ful Britain! doubtless, thou wast meant a nurse of fools, to stock the continent. Young Satir. 3. v., 113. Oh termékeny Britannia! Téged kétségtelenül bolondok táplálójának tartottak, ki ellátja Európát.”²⁴

Különösen fontosak azok a Verseghy-jegyzetek, amelyek később bizonyíthatóan beépültek egyes munkáiba. Példa erre a már idézett *Rikóti* is, melynek főszövegében a következők olvashatók:

„S az öszvebetűzést Virgiliusunkban,
s Erythraeus szerint vén Homérusunkban,
sőt nagy Dryden utánn sok új auctorunkban,
ne vegyük mustrául versdalolásunkban?”²⁵

Jegyzeteiben pedig ezek a sorok: „Öszvebetűzésnek nevezem az Alliterációt, melly azt kívánna, hogy egy versnek több szavai egy és azon betű-

---

²¹ „Mindennek természetesen irodalmi értéke nincs, bennünket is csak annyiból érdekel, hogy megtudjuk, milyen írókkal foglalkozott Verseghy.” Császár Elemér (1903), 163.

²² HOVÁNSZKI Mária (2018):33.

²³ http://vfek.vfmk.hu/00000120/letoltes/verseghy_ferenc_rikoti_matyas.pdf(Utolsó letöltés: 2019. december 1.)

²⁴ http://vfek.vfmk.hu/00000120/letoltes/verseghy_ferenc_rikoti_matyas.pdf(Utolsó letöltés: 2019. december 1.)

²⁵ VERSEGHY Ferenc (1935), *Rikóti Máttyás*. Budapest. (Magyar irodalmi ritkaságok.) 93.

vel kezdődgyenek, mint Juvenáliséban: tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas pulsari, vagy Youngéban: It (t. i. the pride) plots, prays, preaches, pleads, azaz: a dücsösségre való vágyakodás complótokat csinál, imádkozik, prédikáll, processuskodik. Newton az elveszett Paradicsom IXdik Könyvének 901dik verséhez való jegyzésében egynéhány ilyen példá[94]kot hoz elő Homérusból és Virgiliusból, és azt mondgya: hogy Erythraeus és más régi Criticusok nagy dolgot csinálnak belőlle, és különös szépségnek tartják, jóllehet igen hihető, hogy a Régiek szintannyiszor jutottak vaktában hozzá, mint feltett szándékból. Az újjabb Írók közül némellyek e dolgot egész a nevetséges affectatióig űzik olly annyira, hogy Dryden a versszerzésnek legfőbb mesterségei közé számlállya. Juvenálisnak fellyebb említett alliterációját a Connoisseurs nevű Anglus munka a 83. darabban így parodírozza: Rough repetition roats in rudest rhyme, as clappers clinkle in one channing chime, azaz: mint egy gyönyörű (tudniillik: a kinek tetszik) harangjátékban csengenek a kalapácsok, úgy bögnek az idomtalan ritmusban a kellemetlen repetíciók.²⁶

Mindezek a hivatkozott OSZK-kéziratban is megtalálhatók, a 104. lap verzóján, németül (kivéve természetesen az angol nyelvű idézetet). A kézirat végén szereplő betűrendes mutatóban is szerepel az Alliteráció és Verseghy a megfelelő (saját számozása szerinti 4-es) laphoz irányítja az olvasót. Megjegyzendő, hogy a *Rikóti*-jegyzetekben nincs benne minden a Verseghy-féle, vonatkozó feljegyzések közül, így például kimarad egy Bonnel Thornton-hivatkozás is.

Mint a fentiekből is kitűnik, az olvasott és jegyzetelt szövegeket Verseghy később beépítette saját munkáiba – alapul véve tehát a prédikációszerzés során elsajátított elveket.

Verseghy, Young – és az eredetiség

Az eredetiséggel kapcsolatos jegyzéseknek különös jelentősége van mind Verseghy, mind Young munkáiban, s ez szintén tükröződik az általam vizsgált, OSZK-ban fellelhető kéziratban. Labádi Gergely megfogalmazása szerint az eredetiségre vonatkozó elképzelést „még a század első felében Angliában dolgozták ki, innen vette át a német nyelvterület; ez a jogi felfogás és nyelvezete áll Young *Conjectures on Original Composition* című esszéjének háttérében is, amelyben a kritikai gondolkodás számára jelentős hatású megkülönböztetést tesz az utánczó és az eredetit alkotó zseni között.

²⁶ VERSEGHY Ferenc (1935), *Rikóti Mátvás*. Budapest. (Magyar irodalmi ritkaságok.) 93–94.

A zsenik (szerzői) individualitását (és ebből következőleg a műveik egyediségét) hangsúlyozó későbbi elméletek is mindig e jogi elképzelés érveit, kifejezéseit használják.”²⁷ Young elsőségét erősíti meg Lipp Veronika is: „Edward Young 1759-ben megjelentetett esszéje az első, amely szembeállítja az utánzást, a tudást az eredetiséggel, és a zsenit üstököshöz hasonlítja, bűvészhez, aki láthatatlan, isteni eszközökkel épít. A gondolatot Kant fejleszti tovább *Az ítéleterő kritikájában*, amikor a képzelőerő szabadságáról, szubjektív mozgásáról ír.”²⁸

Edward Young korabeli hatása vélhetően pontos fogalmazása mellett gördülékeny, költői képeket is felsorakoztató megfogalmazásában keresendő: „[...] A lángelme termékeny, szép mező, szép, mint az Elízium, s termékeny, mint a Tempé völgye: az örök tavasz áldásait élvezi. Ez örök tavasz legszebb virágai: az *eredeti* alkotások; az *imitáció*, ámbár gyorsabban növekszik, nem hoz oly gazdag virágot. Az *imitációnak* két típusa van: az egyik a természet, a másik a szerző imitációja. Az első fajtát *eredetinek* [*Originals*] nevezzük, így az imitáció kifejezést a második típusra vonatkoztatjuk. Nem szándékozom belefogni annak alapos vizsgálatába, hogy mi, s mi nem minősül voltaképpen *eredetinek*, megelégszem avval, amit bizonyára mindenki elfogad: némelyik alkotás eredetibb a többinél: és úgy vélem, minél inkább az, annál jobb. Az *eredeti* alkotást nagy megbecsülés övezi, vagy legalábbis nagy tiszteletet érdemel, tudniillik bőkezű jötevő, gyarapítja, új provinciával bővíti az irodalmi világ birodalmát. Az *imitátor* csupán afféle másolatát adja a már meglévőnek, ami korábban talán sokkalta jobb volt, és ezáltal pusztán a könyvek mennyiségét növeli, míg mindaz, ami művét értékessé tenné, a *tudás* és a *lángelme* kinnreked. Az eredeti író tolla, mint Armida vesszeje, a kopár pusztaságból virágzó tavaszt csalogat elő. E virágzó tavaszról ülteti át az *imitátor* a babért, amely néha nem éli túl az átültetést, s csak hervadozik az idegen földben. De legyen bármily’ kitűnő is az *imitátor* (és kitűnő imitátorok vannak); mégiscsak idegen alapzatra emeli nemes építményét, s így adóssága legalább akkora, mint dicsősége, ami tehát mindent összevéve nem lehet túl nagy. Ezzel szemben az *eredeti* alkotónak, bárha műve közömbös is (eltekintve *eredetiségétől*), van mivel büszkélkednie.”²⁹

Ezen elgondolás összhangban áll azzal a gondolatmenettel, melyet Verseghy is magáénak vallott prédikációszerzésől: „A characternek [...] formá-

²⁷ LABÁDI Gergely (2008), *A magyar episztola a felvilágosodás korában. Műfaj- és médiatörténeti értelmezés*. Budapest, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, L’Harmattan. (Ligatura.) 111.

²⁸ LIPP Veronika (2011), Egy ismeretlen műfajelméleti értekezés 1791-ből (Belnay György Alajos: A’ Lantos Költemények’ Leg-főbb Nemének, a’ Dalnak rövid meg-tekintése), *Irodalomtörténeti Közlemények*, 115.4. 446.

²⁹ EDWARD YOUNG (2003), Gondolatok az eredeti alkotásról (részletek), ford. DÓZSAI Rita. In PÉTER Ágnes (szerk.) *Angol romantika. Esszék, naplók, levelek*. Budapest, Kijarat. 66–71.

lása tudni illik, és a' beszéd tárgyának sikeres átértése és kimerítése [...] bizonyosan és tellyességgel fogamatlanoknak tetetnek az által, ha a' könyvekből vagy az egész kézírásokból az egész prédikációkat kiírjuk, könyv nélkül megtanuljuk és elmondjuk, vagy a' mi még rettenetesebb hiba, ha külömbféle idegen beszédekből vagy másféle erkölcsi írásokból a' kerekbeszédeket kiszedegettyük, és ezekből azután egy egész prédikációt összeferczelünk. Így bizonyára saját írásmódhoz sohasem juthatunk, sőt még characterünk is idegen részekből gyengén összeakasztott egészhez fog inkább hasonlítani, mint erős talpon álló tántoríthatatlan épülethez."³⁰

Az idézett írásból az is kiténik, hogy Verseggy érezhetett némi lelkiismeretfurdalást a szöveggörnyezetükből kiragadott részek a szavak esetleges szándéktalan kiforgatása miatt, ugyanakkor ebben a hátrányban inspiratív erényt is láthatott. Szöveggörnyezet hiányában ugyanis meglátása szerint szabadabban mozoghatott a fantáziája: „Ennek [t. i. a kijegyzetelt szövegapparátusnak] segedelmével, mikor új prédikációt kellett csinálnom, akár-melly tárgyról készen találtam okoskodásokat, tanításokat, válogatott mon-dásokat, vagy legalább gondolatokat, mellyek, bármelly pusztán állottak is ollykor jegyzéseimben, megmeg más gondolatokra, hasonlatosságokra, vagy sükeres rajzolatokra vezérlettek."³¹

Mintha e meglátás illusztrálására helyezte volna el Verseggy írásában a többnyire szépírói technikára vonatkoztatott pók/méh toposzt: „Az által pedig, hogy az idegen gondolatokat saját gondolkozásomnak módgya szerint más rendbe állítottam, saját gondolatimmal szinte összeolvastottam és így egészen sajáttyaimmá tettem, azt eszközlöttem meg, a' mit a' méhecske szokott, mellynek mézzéből soha nem ösmerheti ki senki a' virágokat, mellyeknek kelyheiből ezen édes táplálékát szedegette."³²

Ezen gyakorta használt, ókori eredetű érveléssel élt Pázmány Péter is a *Kalauz* előszavában, bár éppenséggel Verseggy művéhez képest csaknem ellentétes indoklással: „A pókháló nem jobb a lépesméznál, noha a pók béliből szövö légyfogó hálóját; a méh pedig virágokról szedegeti mézét; azon igyekeztem, hogy a régiék nyomából ki ne lépjem, hanem az ő fegyverházokból vegyek diadalmas kardokat."³³ A méh pozitív szerepeltetése (és szedegető tevékenysége) tehát mindkét szerző művében felbukkan – míg azonban Pázmány a hagyományhoz való ragaszkodását demonstrálta vele, Verseggy épphogy ennek ellenkezőjét.

³⁰ [VERSEGGY Ferenc] (1820):176.

³¹ [VERSEGGY Ferenc] (1820):176.

³² [VERSEGGY Ferenc] (1820):175

³³ Vö. PÁZMÁNY Péter (1897), *Hodogeus: Igazságra vezérlő kalauz*, s. a. r. Kiss Ignác. Budapest, A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem Hittudományi Kara. (Pázmány Péter Összes Munkái, 3.) 6.

A mérföldkő

A Verseghy által publikált, írói (prédikációszerzői) tevékenységének folyamatát leíró cikket a szerző élete végén, mintegy visszatekintésként, összegzésként publikálta – és a szövegben is utal rá, hogy hajdani gyakorlatát rögzítette. Ugyanakkor kimondatlanul is rögzítette benne azt a hatást, amelyet a későbbiekben Young is megerősített benne. És vélhetően ez a hatás is elősegítette, hogy a Verseghy-publikáció szerepét a magyarországi prédikációszerzés történetében.

Verseghy írása ugyanis több szempontból is mérföldkő a hazai prédikációelméleti szakirodalomban. Eleve nem szokványos a megjelenés helye. Az ilyen típusú jegyzéseket a már említett tankönyvtípusokban tették meg a korabeli szerzők – illetőleg az egyes gyűjtemények előszavaiban utaltak a szerzők a prédikációkészítés mikéntjére. Nem volt tehát jellemző, hogy szakcikkekben értekezzenek a téma tudói a prédikációszerzés gyakorlati kérdéseiről. Annál is inkább, mivel jellemzően nem állt rendelkezésre hasonló fórum a szerzők számára: az Egyházi Értekezések és Tudósítások volt az első hazai katolikus folyóirat,³⁴ s ennek munkálataiban Verseghy is tevékeny részt vállalt. A folyóirat eredeti célja a magyar teológiai műnyelv megteremtése volt, ám a későbbiekben érvényesített „általánosabb kultúrpolitikai célkitűzést is, főként a papság műveltsége és szellemi aktivitása kifejlesztése érdekében, de nem utolsó sorban a korszerű vallási kultúra kibontakoztatásában is”.³⁵

Másrészt – amint az a fenti idézetekből is egyértelműen kitűnik, hogy bár Verseghy részletesen vázolt tevékenysége alapvetően megfelel a drexeli előírásoknak, sok tekintetben el is tér azoktól. Elsősorban abból a szempontból, hogy az egyéniséget, a „character” kialakulását tekinti elsődlegesnek, vagyis az ő írásában a forráshasználat egyértelműen az egyéni írói invenció kialakulásának első lépése – és semmiképpen sem célja (amint ez a korábbi szerzők esetében természetes volt).

Mindez teljes mértékben összhangban áll a korszak gyakorlatával: Labádi Gergely kutatásainak tanúsága szerint A 18. században a könyvek utányomlásának rendezetlen jogi viszonyai felvetették azt a problémát, hogy „egy alkotásban mi a tulajdonképes elem, és ki birtokolja azt.”³⁶ A választ Labádi szerint a 18. századi jogi gondolkodás adta meg és természetjogi elképzeléseken alapult. „Eszert az egyes művek témájához (mitológia,

³⁴ KOPPÁNYI Júlia (2003), Az Egyházi Értekezések és Tudósítások. Az első hazai katolikus folyóirat, *Magyar Könyvszemle*, 119.2. 188–202.

³⁵ KÓKAY György (2004), Horváth János, Verseghy Ferenc és az első magyar katolikus folyóirat, *Magyar Könyvszemle*, 120.3. 213–225.

³⁶ LABÁDI Gergely (2008):111.

történelem, irodalom) és a feldolgozáskor használt eszközökhöz (poétika) bárki hozzáférhet, mivel ezek közkincsek (publica materia), de ezeket a mű szerzője szellemi munkájával csak rá jellemzővé, »sajátossá« és ezáltal sajátjává teszi.”³⁷ Ezt a gondolatmenetet fedezhetjük fel Verseghy idézett munkájában is.

Mindezek a megállapítások – mind Young, mind Verseghy részéről – azért is jelentősek, mert nemcsak a magyar szerző munkásságának kevésbé vizsgált vonásaira irányítják a figyelmet: segítségükkel rekonstruálható a prédikációs szerzés történetének fontos szakasza, jelesen az önálló szövegalkotás térnyerésének, az írói karakterkialakításának időszaka is. Kecskeméti Gábor Verseghy Ferenc retorikai munkássága, illetve a könyvtárkatalógusok nyomán rekonstruált szép- és szakirodalmi műveltsége kapcsán megjegyezte, hogy a fellelt adatmennyiség nem merítheti ki az élete során Verseghy által megismert és birtokolt retorikaelméleti munkák körét, s hogy ezeknek elsődleges kontextusán kívül saját retorikai elgondolásai az elméleti hagyomány szélesebb körével és vonulataival is szembeesítendőek.³⁸

---

³⁷ LABÁDI Gergely (2008), 111.

³⁸ KECSKEMÉTI Gábor (2003), Az ékesszólás elmélete és gyakorlata Verseghy műveiben. In SZURMAY Ernő (szerk.) *In memoriam Verseghy Ferenc. VI. Emlékkönyv a Szolnokon 2002. szeptember 27-én rendezett Verseghy tudományos ülészak anyagából*. Szolnok, Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár. 37.